

Чисніков Володимир Миколайович,

доктор юридичних наук, доцент,
головний науковий співробітник ДНДІ МВС України,
м. Київ, Україна
ORCID ID 0000-0003-2020-7298

Плугатар Тетяна Анатоліївна,

кандидат юридичних наук,
старший науковий співробітник,
вчений секретар ДНДІ МВС України,
м. Київ, Україна
ORCID ID 0000-0003-2082-5790

АКАДЕМІК ЮРІЙ ІВАНОВИЧ РИМАРЕНКО – ВЧЕНИЙ ЗІ СВІТОВИМ ІМ'ЯМ (до 90-річчя з дня народження)

Розглянуто життєвий шлях та основні напрями наукової діяльності видатного вченого Юрія Івановича Римаренка (1929–2006) – українського філософа, правознавця і політолога, доктора філософських наук, професора, академіка Української академії політичних наук, члена-кореспондента Національної академії правових наук України, заслуженого діяча науки і техніки України, полковника внутрішньої служби у відставці. Зазначено найважливіші опубліковані праці у таких галузях, як: історія та теорія держави і право, державознавство, національно-державне будівництво, філософія права, юридична конфліктологія, етноміграцієзнавство, поліцейстика тощо.

Ключові слова: Ю.І. Римаренко, історія та теорія держави і права, державознавство, філософія права, юридична конфліктологія.

Цього року виповнилося 90 років з дня народження Юрія Івановича Римаренка – українського філософа, правознавця і політолога, доктора філософських наук, професора, академіка Української академії політичних наук, Міжнародної академії інформатики, члена-кореспондента Національної академії правових наук України, заслуженого діяча науки і техніки України, полковника внутрішньої служби у відставці.

Народився Юрій Іванович 9 травня 1929 року у м. Богуславі Київської області у родині вчителів. Незабаром сім'я переїхала до м. Черкаси. Під час Другої світової війни 12-річний школяр евакуювали за Урал у с. Тереньга, Ульяновської області. У 1944 році він повернувся до м. Черкаси, де продовжив навчання у середній школі № 2.

Отримавши у 1947 році середню освіту, Ю.І. Римаренко вступив на юридичний факультет Київського державного університету ім. Т.Г. Шевченка, який закінчив

у 1952 році. Згодом талановитого молодого юриста запросили працювати до органів державної безпеки при Раді Міністрів Української РСР, де він прослужив 11 років на оперативній роботі у зовнішній розвідці.

У 1963 році Юрій Іванович вступив до аспірантури, після закінчення якої деякий час працював у товаристві “Знання” УРСР. Згодом він обіймав посаду наукового співробітника Інституту філософії АН УРСР (1965), та старшого наукового співробітника Інституту історії АН УРСР (1970) [1].

З 1977 р. до 1978 р. – працював начальником кафедри філософії Київської вищої школи МВС СРСР, а з 1978 р. до 1992 р. – заступником начальника КВШ МВС СРСР з наукової роботи, проректором Української академії внутрішніх справ.

Працюючи понад 15 років заступником начальника Київської школи МВС СРСР, він всебічно сприяв тому, щоб КВШ МВС перетворилася на один із кращих навчальних закладів юридичного профілю. По-перше, йшлося про залучення до роботи у вузі визнаних фахівців (М. Салтєвського, В. Копейчикова, А. Ключниченко, Е. Додіна, В. Марчука, О. Манохи, В. Бахіна, О. Фрицького та ін.), які згодом, за сприянням Ю.І. Римаренка, створили наукові школи криміналістики, теорії держави і права, адміністративної юрисдикції, теорії оперативно-розшукової роботи тощо. По-друге, завдяки його зусиллям було створено у КВШ МВС спеціалізовану вчену раду із захисту кандидатських дисертацій з правових дисциплін, яку він очолював тривалий час – з 1985 р. до 1995 р. Водночас із 1978 р. до 1995 р. він особисто керував ад’юнктурою вузу, де було підготовлено понад 250 кандидатів юридичних наук для вузів України. По-третє, Ю.І. Римаренко всебічно сприяв становленню та розвитку видавничої справи, зокрема завдяки йому щорічно в світ виходило понад 600 друк. арк. наукових та науково-методичних праць. КВШ стала єдиним вузом у системі юридичних закладів, де постійно видавались індивідуальні монографії та сплачувався авторський гонорар. Він ініціював створення першого в країні словника-довідника “Оперативно-розшукова діяльність органів внутрішніх справ”, був відповідальним редактором низки оригінальних видань (“Адміністративна юрисдикція органів внутрішніх справ”, “Актуальні проблеми діяльності дільничних інспекторів поліції” тощо).

Як проректор з наукової роботи КВШ МВС СРСР, Української академії внутрішніх справ Ю.І. Римаренко сприяв фаховій підготовці 25 тис. висококваліфікованих спеціалістів, правознавців для органів внутрішніх справ України, Російської Федерації, Азербайджану, Вірменії, Грузії, країн Прибалтики.

З 1992 р. Ю.І. Римаренко обіймав посаду головного наукового співробітника відділу історико-політологічних досліджень держави і права України (нині – відділ історико-правових досліджень) Інституту держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, водночас – завідувач кафедри гуманітарних дисциплін Київського університету права (1997–2004), професор Національної академії внутрішніх справ України (з 2000 р.). [2].

Слід сказати, що Ю.І. Римаренко у 1967 р. захистив дисертацію на здобуття наукового ступеня кандидата історичних наук “Деятельность КП(б)У по воспитанию трудящихся в духе пролетарского интернационализма и непримиримости к буржуазному национализму. 1921–1922”, а у 1974 р. здобув науковий ступінь

доктора філософських наук на підставі захисту дисертації “Критика буржуазно-націоналістических доктрин нации и национальных отношений”, в основу якої покладена монографія “Націоналізм і його теорія нації” (1973). З 1982 р. – професор, з 1993 р. – академік Української академії політичних наук, з 1996 р. – академік Міжнародної академії інформатики, з 2000 р. – член-кореспондент Національної академії правових наук України.

Ще у 70-ті роки ХХ ст. учений став визнаним фахівцем у галузі національних відносин. Доклав чимало зусиль до з'ясування справжньої суті націоналізму, розглядаючи його як ідеологічне, соціальне та духовно-культурне явище. Цій проблематиці були присвячені індивідуальні та колективні монографії “Ми – патріоти й інтернаціоналісти” (1974), “З ким і проти кого” (1983), “Соціалізм и нація” (1986), “Дружбою здружені” (1987), “По следам “снежного человека”: о причинах национализма в СССР” (1989), “Национальный вопрос и социалистическая практика” (1991), “Націоналізм як суспільний феномен” (1996) та низка інших праць.

Ю.І. Римаренко ніколи не обмежувався певною наукою або галуззю права. Завжди намагався знайти новий науковий підхід, напрям. Він став одним із фундаторів нових напрямів на стику правознавства, політології, філософії та інших наук: етнополітології, націософії, етнодержавознавства, етнокультурознавства, міграцієзнавства, поліцієстики.

Про визнання етнодержавознавства та міграцієзнавства як наукових напрямів свідчить введення відповідних спецкурсів до навчальних програм у вузах України, а також включення ВАКом України у січні 1997 р. етнодержавознавства до реєстру як нової спеціальності – 23.00.05.

Невтомна наснага, яка була характерною для цього вченого, здолала усі перепони і труднощі. Ось чому з-під його пера щорічно з'являлися фундаментальні праці, доповнені цікавими прикладними розвідками, які й нині збагачують вітчизняну та зарубіжну наукову думку. Ним особисто або під його керівництвом було підготовлено такі наукові дослідження, як: “Етнонаціональний розвиток України” (1993), “Національний розвій України” (1995), “Мала енциклопедія етнодержавознавства. Понятійний апарат, підходи” (1996), “Національне буття в контексті державотворення” (1997), “Людина, нація, держава” (1997), “Основи етнодержавознавства” (1997), “Міграційні процеси в сучасному світі. Світовий, європейський та регіональний виміри” (1998), “Етнос, нація, держава” (2000), “Основи міграцієзнавства” (2000), “Енциклопедія етнокультурознавства” (2000–2002), “Етнодержавознавство. Теоретико-методологічний аспект” (2001), “Нелегальна міграція та торгівля жінками у міжнародно-правовому контексті” (2001), “Джерела української гуманістичної думки” (2002), “Міжнародно-правові аспекти протидії нелегальній міграції та торгівлі жінками” (2003), “Протидія торгівлі людьми” (2005).

Наукові праці Ю.І. Римаренка дали суттєвий приріст наукових знань, вони відкрили реальну перспективу для подальшої розробки проблем етнонаціонального та етнодержавницького розвитку України з позицій українського конституціоналізму та українського менталітету, а також розробку нез'ясованої ще проблеми “Права людини та права нації”.

Він плідно співпрацював з організаціями системи ООН – Верховним комісаром ООН у справах біженців, Верховним комісаром ООН з національних меншин, Міжнародною організацією з міграції тощо [3].

Останнім часом вчений зацікавився проблемами діяльності правоохоронних органів і поліцейського права. Під його керівництвом здійснювалася підготовка: науково-практичного, документально-джерельного та навчально-методичного комплексу (у трьох частинах) “Забезпечення органами внутрішніх справ міжнародно-правових стандартів прав людини при охороні громадського порядку” (2001); документально-джерельного довідника для співробітників правоохоронних органів (міліції) “Міжнародно-правові стандарти поведінки працівників правоохоронних органів при підтриманні правопорядку” (2002); “Антології сиску” в 14 томах (Т. 1. – 2005; Т. 2 – 2006); “Міжнародної поліцейської енциклопедії” в 10 томах (Т. 1. – 2003; Т. 2. – 2005; Т. 3. – 2006; Т. 4. – 2007) тощо. Над завершенням цього фундаментального десятитомного видання він працював до останнього дня свого життя.

Необхідно наголосити, що Ю.І. Римаренко опублікував близько 1600 наукових і публіцистичних праць, з них – 120 монографій, створив понад 12 енциклопедій. Зміст його наукових досліджень переконує спеціалістів у тому, що вони значно розширили та поглибили наукові знання в таких галузях, як історія та теорія держави і права, державознавство, національно-державне будівництво, філософія права, юридична конфліктологія, етноміграцієзнавство, поліцейська діяльність тощо. Його роботи видані в Польщі, Угорщині, Чехословаччині, Татарстані, перекладені англійською, французькою, німецькою та іспанською мовами.

Ю.І. Римаренко підготував понад 20 докторів та 35 кандидатів наук. Постійно допомагав молодим науковцям, сприяв їх творчому зростанню, був взірцем наукового пошуку та педагогічної майстерності. Будучи людиною з широким світоглядом, твердими науковими переконаннями й невтомним працелюбством, він завжди викликав у підлеглих, колег і численних учнів високу довіру й повагу. Його надзвичайна здатність передбачати перспективні тенденції розвитку науки, спрямовувати діяльність науковців на розв’язання найважливіших проблем країни дозволяють його працям бути актуальними і в майбутньому

Ю.І. Римаренко – працівник культури УРСР, лауреат багатьох конкурсів наукової літератури, лауреат низки всесоюзних та всеукраїнських премій: Державної премії УРСР ім. Т.Г. Шевченка (1989), премії ім. Я. Галана Спілки журналістів України (1972), медалі М. Вавілова Всесоюзного товариства “Знання” (1982), премій ім. М.П. Василенка НАН України (1997), ім. Ярослава Мудрого АПрН України (2002) [4].

Вчений брав участь у розробці законопроектів, що стосуються концепції державної етнонаціональної політики; статусу корінних народів України та біженців; реформування органів внутрішніх справ. Він входив до координаційної ради Міністерства освіти і науки України з проблем розробки пріоритетних наукових напрямів, був президентом дослідницького центру “Етнодержавознавчі студії: парадигма нова”. Багато років працював членом експертної ради ВАК та низки спеціалізованих наукових рад. Водночас був експертом міжнародних організацій (УВКБ ООН, МОМ тощо), членом президії Міжнародної асоціації конфліктологів,

плідно співпрацював з Радою Європи та Британською Радою в галузі організації та проведення тренінгу тренерів з питань прав людини.

За багаторічну наукову і практичну діяльність Ю.І. Римаренко нагороджений орденом “За заслуги” III ступеня, Почесною грамотою Верховної Ради України, почесними відзнаками МВС України та міжнародних поліцейських асоціацій.

У 1999 р. нагороджений Президентом України відзнакою “Захиснику Вітчизни” та Міністром освіти та науки України – нагрудним знаком “За досягнення”.

Ю.І. Римаренко – вчений зі світовим ім'ям у галузі теорії держави і права, філософії права, міграційного права. Він понад тридцять років викладав у вищих навчальних закладах (КВШ МВС СРСР (Національна академія внутрішніх справ), Київський державний університет ім. Т.Г. Шевченка, Вищій школі права при Інституті держави і права НАН України).

Своєю копійкою багаторічною працею, громадською активністю та високим професіоналізмом Юрій Іванович зробив неоціненний вклад у розвиток вітчизняної науки, здобув визнання й глибоку шану не лише в Україні, а й далеко за її межами.

Інші основні праці вченого, крім згаданих вище: “Національно-державницька думка у персоналіях” (1997); “Національно-державне будівництво: концептуальні підходи, сучасна наукова література” (1999); “Забезпечення органами внутрішніх справ міжнародно-правових стандартів прав людини при охороні громадського порядку” (2001), “Етнополітичні та військово-політичні конфлікти у сучасному світі” (2001), “Миротворча діяльність міжнародних поліцейських контингентів” (2002), “Політичний вимір діяльності Міністерства внутрішніх справ України. Відповідь на виклики XXI століття.” (2003), “Приватне життя і поліція” (2006), “Адміністративна (поліцейська) діяльність органів внутрішніх справ. Загальна частина” (2008).

Помер Юрій Іванович Римаренко 10 вересня 2006 року у Києві на 78 році життя. Похований на Байковому кладовищі [5].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. *Мироненко О.М.* Римаренко Юрій Іванович. Юридична енциклопедія: в 6 т. / редкол. Ю.С. Шемшученко (голова редкол.) та ін. К.: Укр. енцикл., 1998. Т. 5 (П–С). С. 320–321.
2. *Кресіна І.О., Мироненко О.М.* Римаренко Юрій Іванович: Інформаційне видання. К., 1999.
3. *Римаренко Юрій Іванович.* Антологія Міжнародного поліцейського права: у 2 т. Херсон: Айлант, 2014. Т. 2: Поліцейське право: становлення і сучасність. С. 669–671.
4. *Ясь О.В.* Римаренко Юрій Іванович. Енциклопедія історії України: у 10 т. / редкол. В.А. Смолій (голова) та ін. Інститут історії України НАН України. К.: Наук. думка, 2012. Т. 9 (Прил. – С.). С. 205–206.
5. Римаренко Юрій Іванович (некролог). *Юридична газета*. 2006. 28 вересня (№ 18).

REFERENCES

1. *Myronenko O.M.* (1998) Rymarenko Yurii Ivanovych. Legal Encyclopedia: in 6 vol. / Yu.S. Shemshuchenko (Chairman of the editorial board) and others. K.: Ukr. Encycl. Vol. 5. P.320–321 [in Ukrainian].
2. *Kresina I.O., Myronenko O.M.* (1999) “Rymarenko Yurii Ivanovych”: Information Edition. K. [in Ukrainian].

3. *Rymarenko Yuriy Ivanovych*. (2014). “Rymarenko Yuriy Ivanovych. Anthology of International Police Law”: in 2 vol. Kherson: Ailant, 2014. Vol. 2: Police Law: Formation and Modernity. P. 669–671 [in Ukrainian].

4. *Yas O.V.* (2012). Rymarenko Yuriy Ivanovych. “Rymarenko Yuriy Ivanovych. Encyclopedia of the History of Ukraine”: in 10 vol. / editorial board: V.A. Smolii (chairman) and others. Institute of History of Ukraine NAS Ukraine. K.: Naukova Dumka, 2012. Vol. 9. P. 205–206 [in Ukrainian].

5. Rymarenko Yuriy Ivanovych (nekroloh). Rymarenko Yuriy Ivanovych (obituary). Legal Newspaper. 2006. September 28 (No 18) [in Ukrainian].

UDC 34(091)(477)–057.4

Chysnikov Volodymyr,Doctor of Juridical Sciences, Associate Professor,
Chief Researcher, State Research Institute MIA
Ukraine, Kyiv, Ukraine,
ORCID ID 0000-0003-2020-7298**Pluhatar Tetiana,**Candidate of Juridical Sciences,
Senior Research Associate,
Academic Secretary, State Research
Institute MIA Ukraine, Kyiv, Ukraine,
ORCID ID 0000-0003-2082-5790**ACADEMICIAN YURII IVANOVYCH RYMARENKO
–WORLD KNOWN SCIENTIST
(to the 90th birth anniversary)**

The life path and main directions of scientific activity of the prominent scientist Yuriy Ivanovych Rymarenko (1929–2006) – Ukrainian philosopher, jurist and political scientist, doctor of philosophical sciences, professor, academician of Ukrainian Academy of Political Sciences, Corresponding Member of the Ukrainian Academy of Law Sciences, Merited Scientist and Technologist of Ukraine, retired internal service colonel. The most important published works in such fields as: history and theory of state and law, state studies, national state building, philosophy of law, legal conflictology, ethno-migration science, police, etc. are given. In addition, his activities as one of the founders of the recognition of ethno-national studies and migration science as scientific directions and introduction of special courses into educational programs at universities of Ukraine, as well as the introduction of ethno-national science in the register as a new specialty are highlighted.

It is noted, that the fundamental works of the scientist, supplemented with interesting applied intelligence, nowadays enrich domestic and foreign scientific thought.

It is emphasized, that Yu.I. Rymarenko participated in the development of bills related to the concept of state ethno-national policy, the status of indigenous peoples of Ukraine and refugees, reform of law enforcement agencies. He was a member of the Coordination Council of the Ministry of Education and Science of Ukraine on the

© Chysnikov Volodymyr, Pluhatar Tetiana, 2019

DOI (Article): <https://doi.org>

Issue 3(45) 2019

<http://naukaipravohorona.com/>

problems of development of priority scientific directions, he was the president of the research center “Ethno-National Studies: Paradigm New”. For many years he served as a member of the Higher Attestation Commission Expert Council and a number of specialized scientific councils. At the same time, he was an expert in international organizations, a member of the Presidium of the International Conflict Association, and has worked extensively with the Council of Europe and the British Council to organize and train human rights coaches.

For many years of scientific and practical activity Yu.I. Rymarenko was awarded with a number of orders and decorations.

The author notes that Yu.I. Rymarenko – a world-renowned scientist in the field of State and Law Theory, Philosophy of Law, Migration Law, has taught at higher educational establishments (Kyiv Higher School MIA USSR (National Academy of Internal Affairs), Taras Shevchenko National University of Kyiv, Higher School of Law at the Institute of State and Law NAS Ukraine) for more than thirty years.

Keywords: Yu.I. Rymarenko, history and theory of state and law, Public Affairs, philosophy of law, conflict management.

Отримано: 27.08.2019